

Kelios pastabos apie Mikalojaus Kuprevičiaus tautosakinį palikimą

VILMA DAUGIRDAITĖ

Niekada neįstengsime aprėpti visų spausdintą ir rankraštinių lietuvių tautosakos lobyną kaupusiųjų indėlio. Tačiau jubiliejinės datos, įvairios sukaktys vis masina prisiminti istorijon tolstančius ar nutolusius ne tik žymius, bet ir mažiau žinomus tautosakos rinkėjus, kurių vardai įrašyti į lietuvių folkloristikos istoriografiją. Šie met minimos gydytojo, visuomenės veikėjo Mikalojaus Kuprevičiaus (1864–1932) 150-osios gimimo metinės suteikia progą suaktualinti tautiškai angažuotą jo veiklą, priklausiusią daug platesnei XX a. pradžios kultūrinei ir visuomeninei terpei nei folkloristika, kuri buvo tik viena tos veiklos formų.

M. Kuprevičiaus gyvenimas, visuomeninė ir kultūrinė veikla apžvelgiama šiame žurnalo tome spausdinamoje jo anūko kompozitoriaus Giedriaus Kuprevičiaus parengtoje proginėje publikacijoje. O aš, kaip tomo parengėja, jaučiu pareigą priminti keletą su tautosakos rinkimo darbu susijusių faktų.

Tikriausiai nedaugeliui M. Kuprevičius žinomas kaip Lietuvių tautosakos rankraštyne saugomų dviejų solidžių tautosakos rinkinių sudarytojas: į vieną jų sudėta 3230¹ mįslių (LTR 37), kitas aprėpia 8117 patarlių, priežodžių ir kitų trumpųjų posakių (LTR 75). Didžioji dalis į rinkinius įtrauktos medžiagos imta iš periodinės spaudos, mokyklinių vadovėlių, vaikams skirtų skaitinių, folkloro ir leksikografinių leidinių; pateko ir paties rinkėjo išgirstų ir užrašytų dalykų. 1930 m. rinkiniai įteikti tais pačiais metais prie Lietuvos universiteto (nuo 1930–ųjų Vytauto Didžiojo universitetas) Humanitarinių mokslų fakulteto įsikūrusiai Tautosakos komisijai,

.....

1 M. Kuprevičiaus rinkiniuose pateikiami duomenys apie mįslių ir trumpųjų pasakymų skaičių nesutampa su rinkinio „Mūsų tautos išminties bei sąmojo kūriniai“ prakalboje bei Tautosakos komisijai rašytuose laiškuose minimais tekstų vienetais, nes susirašinėjimo metu medžiaga vis dar buvo pildoma. Netgi jau parengto mįslių rinkinio pabaigoje įrašyta pastaba, kad jį sunumeravus senuose užrašuose buvo rasta dar trisdešimt mįslių, kurios „įspraustos tarp eilinių numerių su atžymėjimu raide a“ (LTR 37, p. 383).

1935 m. peraugusiai į Lietuvių tautosakos archyvą. Kada prasidėjo pats tautosakos rinkimo darbas, šiandien sunku nuspėti, bet viename Tautosakos komisijos pirminkui profesoriui Vincui Krėvei-Mickevičiui rašytame laiške randame paminėta, kad „Mūsų tautos išminties bei sąmojo kūriniai“ (taip buvo pavadinti tautosakos rinkiniai) „pradėta tvarkyti nuo 1925 metų“ (LTA d 2/37/). Tačiau domėtis tautosakos dalykais tikriausiai imta jau anksčiau. Štai prie vienos iš trijų 1927 m. *Švietimo darbuose* paskelbtų pasakų² esama pastabos: „Nuo S. Žiupsnio iš Gudžiūnų k., Grinkiškio parapijos; gauta 1897 m.“

Ir nors folkloristikos srityje ši raiški asmenybė darbavosi kaip mėgėjas, ne šiam mokslui atsidėjęs žmogus, susirašinėjimo su Tautosakos komisija laišku liudija, kad sumanymų būta didelių – išleisti mįslių ir patarlių bei priežodžių rinkinius atskiromis knygomis:

1930.IX.30

Aukštai Gerbiamas p. Profesoriau!

Aš turiu surinkęs ir priruošęs spaudai apie 8000 patarlių, priežodžių ir kitokių trumpų gudrių posakių. Šis rinkinys buvo mano numatytas kaip antroji dalis (II d.) mano šaukiamo darbo „Mūsų tautos išminties bei sąmojo kūriniai“. Pirmoji gi dalis (I d.) „Mįslės“ yra nuo gegužės mėn. 8 d. Tamstos žinioje.

Dabar pasiūlyčiau Tamstai ir II dalį, kuri parašyta ir sutvarkyta taip pat, kaip ir „Mįslės“. Mano pageidavimas – tai, kad būtų išleista atskira knygutė.

Gal šiuo reikalu užeis pas tamstą mano sūnus Jurgis, kurį prašau painformuoti taipogi apie „Mįslių“ rinkinį ir Tamstos nusistatymą, jei Tamstai nebus laiko man pranešti laišku.

Aukštai gerbiąs Tamstos asmenį

Gdyt. M. Kuprevičia

Adr.: Žagarė, Keistučio g. 12 N.

P.S. „Mūsų tautos išminties bei sąmojo kūriniai“ mano pradėta tvarkyti nuo 1925 metų.

(LTA d³ 2/37/)

- .....
- Šiuo atveju M. Kuprevičiui rūpėjo ne tautosakos aruodų pildymas. Istoriją ar literatūrą dėstantiems mokytojams skirtoje publikacijoje, pasitelkus keletą pasakų tekstų, svarstoma, ar galėję Lietuvoje būti karšinių tėvų žudymo papročio, kurį savo veikaluose mini Simonas Daukantas ir Jonas Šliūpas (D-ras M. Kuprevičius. Senovės gadyneje karšinių tėvų žudymas Lietuvoje, *Švietimo darbas*, 1927, Nr. 4, p. 324–327).
  - LTA d – Lietuvių tautosakos archyvo dokumentai, saugomi Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštyne.

V. D. Universiteto Tautosakos Komisijai

Jei reikalingos mano „Mįslių rinkiny“ redakcinės pataisos, tai prašau jas padaryti savo nuožiūra, o taipogi sutinku, jei leidimas bus aprūpintas Komisijos prakalba.

Kas gi dėl honoraro, tai prašau Komisijos įvertinti mano darbą ir pranešti man.

Su pagarba
Dr. M. Kuprevičius

1930.XI.26

Žagarė, Kęstučio g. 12 N.

(LTA d 2/47/)

VD Universiteto Tautosakos Komisijai

Paskirtu man už mano „Mįslyną“ honoraru 1000 lit. sumoje pasitenkinu ir prašau tuos pinigus paštu išsiųsti šiuo adresu: M. Kuprev[ičius], Žagarė, Kęstučio g. 12 N.

Be to, prašyčiau, kad man būtų, jei galima, be atlyginimo išduota 10 egzempl[iorių] „Mįslyno“, kai jis išeis iš spaudos.

Su pagarba
Dr. M. Kuprevičius

1931.I.21

Žagarė

(LTA d 5/1/)

Iš 1930 m. gruodžio 2 d. Tautosakos komisijos protokolo matyti, kad mįslės jau buvo rengiamos spaudai, o tuomet dar tik siūlomus 8000 patarlių bei priežodžių taip pat numatyta išleisti, pažymint, kad „gyd. M. Kuprevičiaus surinkta ir kruopščiai surašyta tautosakos medžiaga yra nemažas indėlis į mūsų liaudies kūrybos lobyną“ (LTA d 3/22/).

Šiandien būtų galima tik spėlioti, kodėl Tautosakos komisijos įsipareigojimai rinkinių sudarytojui nebuvo įvykdyti. Kita vertus, Komisijos laikais apskritai nebuvo paskelbta stambesnių mįslių ar patarlių leidinių, išskyrus 1934 m. V. Krėvės-Mickevičiaus vardu pradėtą leisti, bet taip ir nebaigtą daugiatomį leidinį *Patarlės ir priežodžiai*, turėjusį aprėpti visą spausdintą ir rankraštiniuose rinkiniuose esančią medžiagą.

Šiuokart nesiimsiu aptarinėti ar vertinti M. Kuprevičiaus surinktos tautosakinės medžiagos, kuri, tiek su patarlėmis, tiek su mįslėmis dirbančių folklorisčių žodiniu patikimumu, nekelianti abejonių dėl savo kokybės ir autentiškumo⁴. Jau variant

4 Taip pat žr. Kazio Grigo viso patarlių ir priežodžių fondo medžiagos autentiškumo vertinimą, kur M. Kuprevičiaus patarlynas (XX a. pirmojoje pusėje vienas didžiausių) neminimas tarp nepatikimų,

rinkinius dėmesį patraukia šio folkloristikos neprofesionalo atida į juos dedamiems tekstams. Pristatant į mįslyną įtraukiamą spausdintą medžiagą rašoma:

Mįslių medžiaga jau nuo 1913 metų pradėta tvarkyti, kada buvo išleista Kl. Jurgelionio (Čikagoj) graži ir įdomi „Mįslių Knyga“, kurioj tilpo apie 1000 mįslių, 9 mįslių pasakos ir 4 dainų mįslės. „Mįslių Knygos“ medžiaga tilpo ir mano rinkiny, išskyrus keletą iš žydų raštų paimtų mįslių, pavyzdž[iui]: „Kas iš sentėvių ilgiausiai pateka?“ arba „Kas užmušė nakties gūdume 185.000 kareivių?“ Šitos ir panašios mįslės neturi nieko bendro su mūsų liaudies kūrybos mįslėmis. Čia reikia senovės žydų raštai žinoti ir tik tuomet atsakysi į mįslės klausimą, tuo tarpu kai mūsų tautos mįslės galima logiškais sumetimais įminti (atspėti) (LTR 37, p. 3).

Žvelgiant į M. Kuprevičiaus tautosakinį palikimą susidaro įspūdis, kad domėjimasis lietuvių liaudies poetine kūryba jo įvairiopos veiklos kupiname gyvenime nebuvo atsitiktinis, skirtas tik „savo skoniui patenkinti“. Tarpukariu, suaktyvėjus liaudies kūrybos rinkimui, vadovautasi samprata, kad „tautosaka – pats tikriausias šaltinis tautos dvasinės kultūros pažinimui ir kad ji – meninė vertybė“, o patarlės įvardytos „kaip tautos išminties ir patirties išraiška“⁵. Į tautosaką *kaip į augantį ir besišakojantį tautos dvasinio sandėlio turtą* žvelgė ir M. Kuprevičius. Kita vertus, tikėtina, jog domėjimasis tautosaka buvo neatsiejamas nuo domėjimosi jos rinkimo tradicija, netgi skelbimo principais, ieškant optimalaus varianto paties surinktai medžiagai pateikti, nes jau tada savo darbą orientavęs į ateities perspektyvą:

Šis [mįslių] rinkinys – tai sankrova esamosios medžiagos. Kai medžiaga bus vienoj krūvoj, tai bus galimas tikslesnis jos rūšiavimas, o antra, palengvės būsimųjų rinkėjų darbas. Dėlei šito rinkinys leidžiamas raidyno tvarkoj⁶ (LTR 37, p. 3–4).

Tautosakinė M. Kuprevičiaus veikla gali atrodyti tik menka kruopelė lietuvių folkloristikos istoriografijoje. Kartu – jo mįslių ir patarlių rinkiniai atsirado iš XX a. pirmojoje pusėje išsiplėtusios tautosakos rinkimo veiklos, kurios vaizdas liktų fragmentiškas ir miglotas be pavienių rinkėjų ir jų biografinių tekstų, gyvenimo detalių, kultūrinės ir visuomeninės veiklos kontekstų.

.....
abejotino autentiškumo rinkinių (Kazys Grigas. Nuo pirmųjų įrašų iki sisteminio leidinio, *Lietuvių patarlės ir priežodžiai*, t. 1: A–D, Vilnius, 2000, p. 41).

5 K. Grigas. *Min. veik.*, p. 31.

6 Rinkinio pabaigoje skaitytojų patogumui pridėdama netgi abėcėlinė mįslių įminimų rodyklė (LTR 37, p. 384–415).